

YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON ORGANISOITUMINEN VUONNA 2023

Terveysvalvonnan johtaja Leena Haimi,
Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä

Terveysvalvonnan johtaja Pirkko Sukula,
Riihimäen seudun terveystieteiden keskuksen ky

14.4.2022

Mitä on ympäristöterveydenhuolto

Ympäristöterveydenhuolto on ympäristöperäisten terveysriskien vähentämiseen, poistamiseen ja ehkäisemiseen tähtävää toimintaa. Se on osa ennaltaehkäisevää perusterveydenhuoltoa, jossa riskit huomioon ottaen valvotaan viime kädessä ihmisen terveyteen vaikuttavaa elinympäristöä.

Ympäristöterveydenhuollon vastuulla on myös taata omalta osaltaan huoltovarmuus ja toimintakyky akuuteissa kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa.

Ympäristöterveydenhuollon tehtäviin kuuluvat terveydensuojelu-, elintarvike-, tupakka- ja lääkelain mukaiset tehtävät sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonta ja eläinlääkäripalvelut. Kunnallinen eläinlääkintähuolto vastaa peruseläinlääkäripalveluiden ja ympärivuorokautisen kiireellisen eläinlääkäriavun antamisesta alueellaan pysyvästi tai väliaikaisesti oleville hyöty- ja harraste-eläimille.

Ympäristöterveydenhuollon palvelut Forssan ja Riihimäen seuduilla

- 1) Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän** ympäristöterveydenhuolto toimii sote-organisaatiossa ja tuottaa ympäristöterveydenhuollon palvelut **Forssan ja Someron kaupungeille sekä Tammelan, Jokioisten, Ypäjän ja Humppilan kunnille**. Someron kaupunki on osajäsenenä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä ympäristöterveydenhuollon tehtävien osalta. Ympäristöterveydenhuollosta vastaava toimielin on yhtymähallitus. Alueen asukasluku ilman Someroa on noin 32 300.
- 2) Riihimäen seudun terveyskeskuksen kuntayhtymä** tuottaa ympäristöterveydenhuollon palvelut **Riihimäen kaupungille, Lopen ja Hausjärven kunnille** sekä ympäristöterveydenhuollon osalta kuntayhtymään osajäsenenä kuuluvalla **Janakkalan kunnalle**. Ympäristöterveydenhuollosta vastaava monijäseninen toimielin on yhtymähallitus. Alueen asukasluku on noin 61 000.

Ympäristöterveydenhuollon siirtyminen hyvinvointialueille

Monialaisen maakunnan parlamentaarisessa selvityksessä 12.1.2021 on yksimielisesti esitetty ympäristöterveydenhuollon järjestämisvastuun siirtämistä kunnilta hyvinvointialueille vuonna 2026. Valtiovarainministeriön työryhmä päätyi samanlaiseen esitykseen tammikuussa 2022. Lopullisesti asian kuitenkin päättää seuraava vaaleilla valittu eduskunta.

Nyt osana sote- tai terveydenhuollonorganisaatiota olevat ympäristöterveydenhuollon yksiköt joutuvat muodostamaan uuden väliaikaisen organisaation ajalle 2023-2026. Alueen kuntien tulee rahoittaa ympäristöterveydenhuollon tehtävien järjestäminen.

Forssan ja Riihimäen seutujen ympäristöterveydenhuollon organisoitumisvaihtoehdot

Nykyisissä sote-organisaatioissa olevilla yth:n yksiköillä on edessään käytännössä seuraavat vaihtoehdot:

- 1) Valmistellaan yhteinen Forssan ja Riihimäen seutujen nykyisten valvontayksiköiden muodostama yhteistoiminta-alue.**
- 2) Forssa ja Riihimäen seutujen nykyiset yhteistoiminta-alueet jatkavat nykyisen kokoisina ja valmistelevat uuden organisoitumismallin peruskuntiensa kanssa**

Perusteita ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen laajentamiselle vuoden 2023 alusta

Nykyiset valvontayksiköt täyttävät ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-aluetta koskevan lain (410/2009) vaatimukset 10 henkilötyövuodesta, mutta ne ovat yksinään niin pieniä, että niissä toiminnot ovat haavoittuvia ja toimintaa on vaikea järjestää kustannustehokkaasti. Monialaisen maakunnan parlamentaarisen selvityksen (12.1.2021) mukaan jatkossa voidaan myös edellyttää ympäristöterveydenhuollon järjestämistä nykyistä suuremmissa yksiköissä.

Laajempi yksikkö mahdollistaisi toiminnan uudelleen suunnittelua ja organisointia, vähentäisi kriittisten toimintojen haavoittuvuutta sekä tasapuolistaisi ympäristöterveydenhuollon palveluita. Muutoksessa ei ensisijaisesti oltaisi muuttamassa palvelu- tai toimipaikkarakennetta.

Terveysvalvonnan osalta yhdistyminen mahdollistaisi toiminnan laadun kehittämisen ja henkilöstön nykyistä paremman erikoistumisen. Elintarvike- ja terveydensuojelulle saataisiin riittävästi erikoistunutta ja perehtynyttä henkilöstöä, mikä takaisi paremman osaamisen ja varautumisen eri tehtäviin, esim. alkutuotanto-, laitos-, ravintolisä-, kontaktimateriaali-, talousvesi- ja sisäilmavalvonta.

Häiriö- ja erityistilanteiden hoitamiseen olisi hyödynnettävissä leveämmät hartiat ja laajempi osaaminen. Varautumis- ja valmiussuunnittelu tehostuisi, kun suunnittelua tehtäisiin isommalla alueella yhteistyössä pelastustoimen ja terveydenhuollon kanssa.

Isommassa yksikössä valvonta, neuvonta ja valvonnasta perittävät maksut olisivat yhdenmukaiset, mikä parantaisi toimijoiden ja asukkaiden tasapuolista kohtelua. Toimijoiden ja kuntalaisten neuvontaan ja valmennukseen olisi uudessa isommassa valvontayksikössä nykyistä paremmat mahdollisuudet.

Eläinlääkäripula on tällä hetkellä vakava valtakunnallinen ongelma, minkä vuoksi eläinlääkäripalveluiden toimivuuden turvaaminen on erityisen tärkeä asia. Isompi yksikkö vähentäisi toiminnan haavoittuvuutta ja parantaisi yksikön mahdollisuuksia järjestää nykyistä toimivammat palvelut.

Muutoksen yhteydessä on tarvetta selvittää alueen päivystysjärjestelyt. Suunnittelussa huomioidaan mm. tuotantoeläinten tarvitsema kiireellisen eläinlääkäriavun saatavuus ja tuotantotilojen sijainti. Lakisääteinen vastuu ja velvollisuus koko maakunnan kiireellisestä eläinlääkäriavusta 24/7 on kunnan vastuulla.

Ympäristöterveydenhuollon nykyinen henkilöstömäärä

Henkilöstön määrä FSHKY:n ja RSTKY:n valvontayksiköissä.
FSHKY:n luvut ilman Someron henkilöstöä

Henkilöstö	htv yht.	FSHKY	RSTKY
Hallinto	1,6	0,6	1
Praktikkoeläinlääkärit	6	4	2
Hygieenikkoeläinlääkäri	1,4	0,4	1
Valvontaeläinlääkärit	2	1	1
Avustajat	1	0	1
Toimistohenkilöt	1,6	0,6	1
Terveystarkastajat	11,5	5	6,5
Yhteensä	25,1	11,6	13,5

Ympäristöterveydenhuollon tuotot vuosina 2020-2021

Ympäristöterveydenhuollon tuotot 2020

Terveysvalvonta	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
Maksutuotot valvonnasta	79 270,00	179 116,00	258 386,00
Muut korvaukset	1 096,00	4 723,00	5 819,00
Yhteensä	80 366,00	183 839,00	264 205,00
Eläinlääkintähuolto	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
AVI:n maksamat korvaukset valvonnasta	98 377,00	100 989,00	199 366,00
Muut valvonnan maksutuotot	4 779,00	0,00	4 779,00
Klinikka-, päivystyspuh.palvelumaksu	0,00	24 776,00	24 776,00
Muut korvaukset		1 187,00	1 187,00
Yhteensä	103 156,00	126 952,00	230 108,00
Kaikki yhteensä	183 522,00	310 791,00	494 313,00

Ympäristöterveydenhuollon tuotot 2021

Terveysvalvonta	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
Maksutuotot valvonnasta	84 112,00	201 489,00	285 601,00
Muut korvaukset		2 762,00	2 762,00
Yhteensä	84 112,00	204 251,00	288 363,00

Eläinlääkintähuolto	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
AVI:n maksamat korvaukset valvonnasta	93 905,00	100 836,00	194 741,00
Muut valvonnan maksutuotot	934,00		934,00
Klinikka-, päivystyspuh. palvelumaksu	0,00	30 185,00	30 185,00
Muut korvaukset		379,00	379,00
Yhteensä	94 839,00	131 400,00	226 239,00

Kaikki yhteensä	178 951,00	335 651,00	514 602,00
------------------------	-------------------	-------------------	-------------------

Valvonnan maksutuotot ovat kertyneet toiminnanharjoittajilta kunnan valvontasuunnitelmaan sisältyvästä ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä maksullisiksi säädetyistä suoritteista, kuten suunnitelmalliset tarkastukset, näytteenotto, ilmoitusten ja hakemusten käsittely sekä hallinnollisten pakkokeinojen noudattamisen valvonta. Valvontamaksujen periaate on, että ne kattavat valvonnasta aiheutuneet kustannukset ja niitä peritään kunnan hyväksymän taksan mukaisesti. Vuodesta 2022 alkaen maksutuottoja saadaan myös elintarvike- ja terveydensuojeluvalvonnan perusmaksuista.

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen on huolehdittava peruseläinlääkäripalveluiden ja kiireellisen eläinlääkäriavun järjestämisen lisäksi tietyistä valtion vastuulla olevista eläinlääkintähuoltolain mukaisista valvontatehtävistä, kuten eläinsuojelu- ja eläintautivalvonta. Näihin valtion vastuulla oleviin valvontatehtäviin on kunnan velvollisuus järjestää riittävät resurssit. Valtio korvaa kuitenkin kunnalle näiden tehtävien suorittamisesta aiheutuneet välittömät kustannukset, kuten osa- tai kokoaikaisen valvontaeläinlääkärin palkkauskustannukset. Valtion maksamat korvaukset näkyvät aluehallintoviraston (AVI) maksamina korvauksina.

Ympäristöterveydenhuollon kustannukset vuosina 2020-2021

FSHKY:n ja RSTKY:n kustannusvertailu

Vuosi 2020 TP

Terveysvalvonta	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
Henkilöstökulut yhteensä	355 032,00	418 967,00	773 999,00
Palveluiden ostot	9 288,00	11 940,00	21 228,00
Aineet, tarvikkeet, tavarat	3 166,00	3 971,00	7 137,00
Vuokratulot tiloista	38 258,00	6 804,00	45 062,00
Muut vuokratulot	944,00	2 916,00	3 860,00
Vyörytykset	43 792,00	68 245,00	112 037,00
Yhteensä	450 480,00	512 843,00	963 323,00
Eläinlääkintä	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
Henkilöstökulut yhteensä	360 613,00	277 040,00	637 653,00
Palveluiden ostot	8 587,00	8 700,00	17 287,00
Aineet, tarvikkeet, tavarat	2 068,00	6 417,00	8 485,00
Vuokratulot tiloista	64 140,00	39 262,00	103 402,00
Muut vuokratulot	838,00	1 620,00	2 458,00
Vyörytykset	35 450,00	32 115,00	67 565,00
Yhteensä	471 696,00	365 154,00	836 850,00
Kaikki yhteensä	922 176,00	877 997,00	1 800 173,00

FSHKY subventiot sisältyvät palveluiden ostot -kuluihin yht. 1 165,58 € (sis 24 % alv), 940,25 € (0 % alv).

RSTKY vyörytyksissä ympäristöterveydenhuollon hallinnon osuus (ei tukipalveluita ja yleisjohton osuutta, mikä on 167 392,00 €).

FSHKY:n ja RSTKY:n kustannusvertailu
Vuosi 2021 TP

Terveysvalvonta	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
Henkilöstökulut yhteensä	347 473,00	456 254,00	803 727,00
Palveluiden ostot	8 265,00	16 013,00	24 278,00
Aineet, tarvikkeet, tavarat	1 942,00	3 708,00	5 650,00
Vuokratulot tiloista	38 906,00	6 818,00	45 724,00
Muut vuokratulot	733,00	7 764,00	8 497,00
Vyörytykset	45 832,00	68 405,00	114 237,00
Yhteensä	443 151,00	558 962,00	1 002 113,00

Eläinlääkintä	FSHKY	RSTKY	Yhteensä
Henkilöstökulut yhteensä	371 533,00	265 987,00	637 520,00
Palveluiden ostot	9 974,00	8 561,00	18 535,00
Aineet, tarvikkeet, tavarat	1 988,00	3 777,00	5 765,00
Vuokratulot tiloista	65 562,00	39 802,00	105 364,00
Muut vuokratulot	767,00	3 086,00	3 853,00
Vyörytykset	30 483,00	32 191,00	62 674,00
Yhteensä	480 307,00	353 404,00	833 711,00

Kaikki yhteensä	923 458,00	912 366,00	1 835 824,00
------------------------	-------------------	-------------------	---------------------

FSHKY subventiot sisältyvät palveluiden ostot -kuluihin yht. 888,05 € (sis 24 % alv), 716,19 € (0 % alv).
RSTKY muut vuokratulot sisältää ICT leasingin, auto leasingin ja luottotappiot.

Riihimäen seudun tk ky:ssä kuntalaskutuksen perusteena on palveluiden tuotteistus ja kustannukset jaetaan aiheuttamisperiaatteen mukaisesti. Suoritehinnoittelun perusteena on palvelusuoritteiden hinta, joka sisältää toiminnan välittömät kustannukset, välilliset kustannukset, hallinnon yleiskustannukset ja pääomakustannukset.

Henkilöstökuluissa ei ole huomioitu terveystalouden johtajan kuluja, vaan kaikki ympäristöterveydenhuollon oman tulosalueen hallinnon kulut näkyvät vyörytyksinä jaettuina henkilöstömäärän suhteessa terveystalvontaan ja eläinlääkintähuoltoon.

Eläinlääkintähuollon palveluita ovat: virka-ajan vastaanottokäynti ja sairausmatka, päivystysajan sairausmatka ja vastaanottokäynti sekä viranomaiskäynti. Terveystalvontaan palveluita ovat: suunnitelmallinen tarkastus, neuvonta- ja ohjauskäynti, lausunto, päätös ja näytteenottokäynti. Palveluiden hinnassa on mukana vyörytykset.

Vyörytysten (= tukipalvelut ja yleisjohto) osuus ympäristöterveydenhuollossa oli vuoden 2020TP:ssä 20,4% (167 392 €). Vyörytykset sisältyvät täysimääräisinä Riihimäen seudun tk ky:n ympäristöterveydenhuollon tulosalueen kustannuksiin. Kuntamaksut määräytyvät talousarvioon 2,33 vuoden käytön perusteella.

FSHKY:n vyörytysten (= tukipalvelut ja yleisjohto) osuus vuoden 2020 tilinpäätöksessä ympäristöterveydenhuollon osalta on 79 242 €. Tästä terveystalvontaan osuus on 43 792 € ja eläinlääkinnän osuus 35 450 €. Kuntamaksut määräytyvät talousarvioon 2,5 vuoden käytön perusteella. Vuoden 2021 osalta 76 215 €. Tästä terveystalvontaan osuus on 45 832 € ja eläinlääkinnän osuus 30 483 €.

Ympäristöterveydenhuollon käytössä olevat tilat

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä terveystalvovnonnan toimitilat ja eläinlääkäreiden yhteiset vastaanottotilat on vuokrattu Jokioisten kunnalta. Kaikki tilat sijaitsevat samassa kiinteistössä. Vuokrahintaan sisältyy siivous- ja talonmiespalvelut sekä sähkö.

Riihimäen seudun tk ky:ssä terveystalvovnonnan ja valvontaeläinlääkärin käytössä olevat Riihimäen Penttilänkadun tilat ovat kuntayhtymän omia tiloja ja näiden vuokratulut sisältyvät vyörytyksiin. Terveystalvovnonnan tilavuokra koostuu Janakkalan terveystalvovnonnan toimipisteen vuokratuluista. Tila on vuokrattu Janakkalan kuntakonserniin kuuluvalta Janakkalan Asunnot Oy:ltä. Eläinlääkintähuollon vuokratuluihin sisältyvä vastaanotto-tila on vuokrattu Riihimäen kaupungin vuokratyhtiö Kotikulma Oy:ltä.

Organisaatiomallien vertailu

Paras vaihtoehto olisi ollut siirtyminen suoraan hyvinvointialueelle v.2023. Forssan ja Riihimäen ympäristöterveydenhuollon valvontayksiköiden ei ole mahdollista jatkaa nykyisissä organisaatioissa. Kuntien yhteistoimintaa mahdollista toteuttaa vastuukuntamallilla. Vastuukuntamalli voi olla koko maakunnan kokoinen tai vain osittainen. Sen on kuitenkin täytettävä ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueista annetun lain vaatimukset.

Forssan ja Riihimäen valvontayksiköiden resurssien yhdistämisellä vahvistettaisiin ympäristöterveydenhuollon toimintakykyä, välttäisiin molemmissa yksiköissä tarvittavalta ylimääräiseltä resurssoinnilla ja muodostettaisiin uusi valvontayksikkö, jota kehitettäisiin suunnitelmallisesti tulevaa hyvinvointialueelle siirtymistä varten. Yhteisessä valvontayksikössä voitaisiin toimia kustannustehokkaammin. Yhteisten resurssien käyttö olisi tehokkaampaa, koska toimintaan tarvittaisiin vain yksi johto, valvontasuunnitelma, maksutaksa ja laatujärjestelmä. Henkilöstöresurssia vapautuisi tästä syystä muihin ympäristöterveydenhuollon tehtäviin. Asiantuntijatehtävien lomasijaiseksi olisi käytettävissä vakituinen viranhaltija. Työparityöskentely tulisi mahdolliseksi monissa tehtävissä. Tämä parantaisi myös henkilöstön työhyvinvointia.

Forssan ja Riihimäen yhteistoiminta-alueiden jatkaessa nykyisen kokoisina erillisinä valvontayksikköinä ne valmistelisivat uuden organisoitumismallin peruskuntiensa kanssa. Tämä tarkoittaisi nykyisten haavoittuvuuksien jatkumista, työajan käyttämistä kolmen vuoden välein tapahtuvaan organisoitumiseen, siirtymistä uuden organisaation toimintajärjestelmiin. Mallissa jää hyödyntämättä täysin isomman organisaation tuomat mahdollisuudet. Myöskään yhteistyö peruskuntien kanssa nykytilanteeseen nähden ei muuttuisi kuin mahdollisesti vastuukunnan osalta. Forssan henkilöstöresurssit pienenisivät entisestään myös Someron irrottautuessa nykyisestä yhteistoiminta-alueesta. Lisäresurssointi olisi välttämätöntä.

Yhteenveto

Uuden laajemman valvontayksikön muodostaminen olisi valmistautumista kohti maakunnan kokoista ympäristöterveydenhuollon yksikköä. Tämä antaisi paremmat mahdollisuudet toiminnan kehittämiseksi, viranhaltijoiden erikoistumiselle ja vähentäisi toiminnan haavoittuvuutta. Näin varmistettaisiin henkilöstön tasapuolinen kohtelu ja valvonnan yhdenmukaisuus sekä koko toiminnan kustannustehokkuus.